

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

SAYI: 14, ARALIK 2019

İLK VE ORTAÖĞRETİMİN FİNANSMANI ALTERNATİF BİR KAMU POLİTİKASI ÖNERİSİ

İsrafil Özkan

FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION For Freedom.

Türkiye

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 14, Aralık 2019

**İLK VE ORTAÖĞRETİMİN FİNANSMANI
ALTERNATİF BİR KAMU POLİTİKASI ÖNERİSİ**
İsrafil Özkan

© İsrafil Özkan
© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2020

Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin kurumsal görüşünü yansıtmaz.

Bu alışma Friedrich Naumann Vakfı'nın katkılarıyla hazırlanmıştır.

Özgürlük Araştırmaları Derneği

 Turgut Reis Cad. No: 15/4, Mebusevleri, ankaya, Ankara
 (312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr
 [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)

İsrafil Özkan

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden 2015 yılında mezun olan Özkan halen Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde "Türk Modernleşmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" üzerine yüksek lisans çalışmasını sürdürmektedir. Altı yıldır sivil toplumda profesyonel çalışmalar sürdüren Özkan, Özgürlük Araştırmaları'nın genel sekreteridir. Aynı zamanda Medya Hukuk Araştırmaları Derneği'nde (MLSA) üye olarak, European Students for Liberty'de (ESFL) Ankara İl Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. Denge ve Denetleme Ağı'nda (DDA) Ankara İl Koordinatörlüğü ve Koordinasyon Grubu üyeliği yapmıştır ve Atlas Network Think Tank MBA ve Friedrich Naumann Foundation (FNF), International Academy of Leadership mezunudur. Proje yönetim süreçleri, savunuculuk, sivil toplum teorisi, LGBT+ hakları ve eğitim politikaları ana ilgi alanlarıdır.

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	5
Türkiye’de İlk ve Ortaöğretimin Finansmanı ve Mevcut Sorunlar.....	7
Alternatif Finansman Modeli: Eğitim-Öğretim Desteği ve Özel Okullar.....	14
Sonuç.....	17
Kaynakça.....	18

GİRİŞ

Toplumsal talepleri merkezine alan yaklaşımlar, eğitimi toplumun düzenlenmesinde en önemli unsur olarak görür. Liberal görüşte ise eğitim, insanın kendi varlığını tamamlama araçlarını gerçekleştirebilmek için gerekli yetenek ve kapasiteye sahip olmasını sağlayan bir faaliyet alanı olarak tanımlanır. (Hesapçioğlu - DüNDAR, 2008: 44) Eğitimin amaçlarına yönelik tanımlama yapma girişimleri de yıllar içerisinde bu iki görüş arasında gidip gelmiştir. Haliyle, her ülkede eğitimi tanımlarken kullanılan hâkim yaklaşıma paralel olarak eğitim faaliyetlerinin organizasyonu ve finansmanında kullanılan yöntemler değişmektedir.

Türkiye’de eğitim bilimine giriş niteliği taşıyan metinler incelendiğinde eğitim için dört amaç tanımlanır: Toplumsal, ekonomik ve siyasal amaçlar ve bireyin geliştirilmesi amacıdır. (Topal, 2017: 7) Hepsi eğitimin amaçları arasında kabul edilse de tek tip bir eğitim sisteminin tüm bu amaçları karşılayabileceğini düşünmek doğru değildir. (Hesapçioğlu - DüNDAR, 2008: 55) Herhangi bir alanda planlanan bir kamu politikasının birden fazla amacı olması doğaldır, ancak bu yazıda ele alınacak olan bireyci bakış açısına göre söz konusu alan eğitim olduğunda dikkatli olmak gerekmektedir. Toplumsal kültürün gelecek nesillere aktarılması ve sosyal bir uyum yaratma amacı her zaman bireyin kişisel gelişimine pozitif katkı yapmaz. Çoğu zaman toplumsal kültür ve kurallar bireyin kendini inşa süreçlerini sekteye uğratır. (Gençtan, 1983: 19) Eğitimin siyasal amacı hak ve sorumluluklarının farkında olan bilinçli vatandaşlar yaratma çabası olarak tanımlanırken bu amaç birçok ülkede bireysel hak ve özgürlükleri ve kültürel çoğulculuğu tehdit eden tek tip vatandaş yaratma çabasına dönüşmüştür.¹

Eğitimin amaçlarına ilişkin bu gibi tartışmalar Türkiye kamuoyuna yabancıdır. Eğitim sisteminde yaşanan ani ve etkisiz değişimler, düşük başarı oranları, okul ve dersliklerin kalitesizliği ve yetersizliği, bilimsellikten ve çağdaşıktan uzak müfredat, eğitimde eşitlik, öğretmen ihtiyacı, eğitime ayrılan kaynak miktarı, eğitimde demokratikleşme ve katılımçılık ihtiyacı, okul öncesi eğitimin yetersizliği, kültürel ve ekonomik nedenlerden kay-

¹ Eğitim ve kültürel çoğulculuk ilişkisine dair ayrıntılı tartışmalar için bakınız: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.888.9968&rep=rep1&type=pdf>
<https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1525/aeq.1984.15.1.05x1476t> (Son Erişim Tarihi: 22.06.2019)

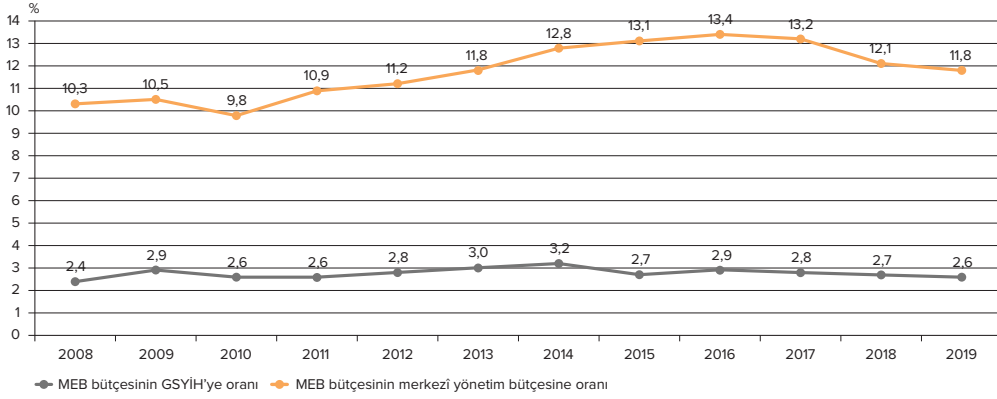
naklı sorunlar eğitim gündeminin ana konularıdır. Üstelik bu sorunlar neredeyse bir bütün halinde yıllardır devam etmektedir. (Demirtaş, 1998)

Sorunların çözümüne ilişkin aciliyet sıralaması yapmak mümkünse de sürdürülebilir bir eğitim politikası için kapsayıcı bir yaklaşım zorunludur. Bir eğitim yatırımının sonucunun ortalama 20-25 yılda ölçülebildiği düşünüldüğünde bu durumun önemi daha iyi anlaşılacaktır. (Yapıcı, 2006: 3) Neden-sonuç ilişkilerini görmezden gelerek yapılmaya çalışılan plansız reform önerileri durumu daha da karmaşıklığa sokmaktadır. Modern hayat problemlerinin gün geçtikçe karmaşıklaştığı, siyasal sistemlerin, kurumların, sosyal hayatın ve ekonomilerin hızla dönüştüğü bir dönemde çocukların yetenek ve kapasitelerinin değişimin gerisinde kalması Türkiye'nin önemli sorunlarından. Çözüm üretilmemesi halinde ulusal sınav sonuçları ve uluslararası testlerle de kanıtlanmış olan ilk ve ortaöğretim kurumlarında yaşanan başarısızlıklar, bireysel kayıpların da ötesine geçerek ağır bir toplumsal krize dönüşecektir.

Sürdürülebilir nitelikli bir eğitim sistemi için atılacak ilk adım, Türkiye'den daha ağır sorunlar yaşayan ve bunlara kısmen de olsa çözümler üretmeyi başarmış ülkeler başta olmak üzere, farklı ülkelerdeki alternatif kamu politikalarını dikkate alarak çözümler üretmeye başlamaktır. Farklı alternatif modelleri kendine has sorunları ile harmanlayarak ortaya eskisinden daha başarılı ve daha az maliyetli sistemler çıkaran ülkeler görmekteyiz. ABD'deki Sözleşmeli Okullar (Charter School) ve Magnet Okulları, Asya ve Afrika'da sıklıkla görmeye başladığımız düşük maliyetli özel okullar (Low cost private schools) ve eğitim öğretim desteği sistemi (Voucher system) bunlardan bazılarıdır. Bunlar akademik başarının arttırılması, daha çok insana eğitimde seçim hakkının tanınması, eğitime erişim olanaklarının arttırılması, kaynak verimliliği sağlama ve eğitimde yeniliklerin önünün açılması açılarından başarılı organizasyon ve finansman modellerindedir. (Gill-Timpano-vd., 2001:14)

Bu çalışmada, Türkiye'de paydaş katılımına açık, bölgesel ihtiyaçları göz önünde bulunduran, bilimsel, çağdaş bir müfredat oluşturmayı ve bireysel hak ve özgürlükleri gözetken, kalite ve rekabeti artırırken ekonomik nedenler kaynaklı eşitsizlikleri en aza indirmeyi amaçlayan bir eğitim sistemine geçişi mümkün kılacak alternatif bir finansman önerisi geliştirilecektir.

GRAFİK 1. MEB BÜTÇESİNİN YILLAR İÇİNDEKİ DEĞİŞİMİ

Kaynak: Eğitim-Sen:2019 Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi Analizi: <http://egitimsen.org.tr/2019-milli-egitim-bakanligi-butcesi-analizi/>

Eğitim tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de devlet tarafından finanse edilmesi gereken bir hizmet olarak görülmemektedir.

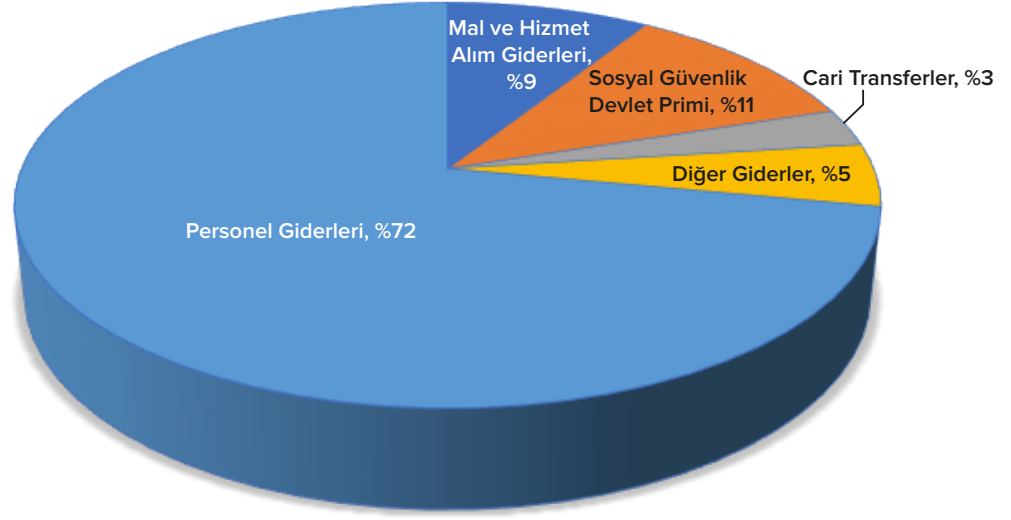
TÜRKİYE’DE İLK VE ORTAÖĞRETİMİN FİNANSMANI VE MEVCUT SORUNLAR

Eğitim tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de devlet tarafından finanse edilmesi gereken bir hizmet olarak görülmemektedir. Eğitim bir kamu hizmeti olarak sunulur ve bu durumun nedeni olarak sanılan aksine bireylerde yaşanan zihinsel ve fiziksel yetenek ve kapasite artışı değil, eğitim süreçleri ardından bireylerin arzulan bir toplumsal düzen inşasına sağlayacakları dolaylı pozitif katkılar gösterilir. Eğitimde “komşuluk etkisi” olarak tanımlanan bu durum aslında hangi hizmetlerin kamu hizmeti olarak sunulacağına da belirleyicilerindedir. (Friedman, 1955: 2)

Aynı noktadan hareketle eğitim olanaklarına ulaşan birey sayısındaki artışın da oluşturacağı pozitif bir dışsallık söz konusudur. Bu yüzden eğitim herkes için belirli bir yaşa kadar faydalanılması zorunlu bir kamu hizmeti haline getirilmiştir. Böylece alınacak eğitimin süresi, türü, içeriği ya da bu hizmetten faydalanıp faydalanmama konularındaki kararlar ve tüm maliyetler devletlerce üstlenilmiş olup, bireylere bu konuda neredeyse hiçbir söz hakkı verilmemiştir. Sonuçta devletler kamu kaynaklarından eğitim hizmetlerinin organizasyon ve finansmanı için paylar ayırırlar. Kimi ülkelerde eğitim faaliyetlerinin finansmanına aileler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da katkıda bulunabilir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin temel ortak özellikleri bu ekonomilerde eğitim gibi bireysel faydalarının yanında toplumsal faydaları da olan, karma mal niteliği taşıyan hizmet ve malların kamuca finans-

GRAFİK 2. 2019 MEB BÜTÇESİNİN DAĞILIMI

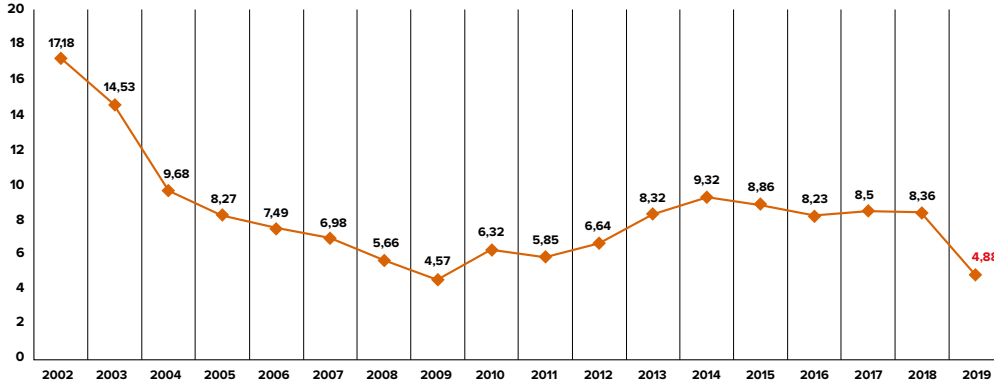
Kaynak: Eğitim-Sen:2019 Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi Analizi: <http://egitimsen.org.tr/2019-milli-egitim-bakanligi-butcesi-analizi>

manın zorunlu olmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerin yapısal özellikleri arasında millî gelir seviyesinin düşüklüğü, gelir dağılımındaki eşitsizlik, sermaye birikiminin yetersizliği, okur yazar oranının düşüklüğü, hızlı nüfus artışı, kalifiye eleman yetersizliği, demokratik bir yönetimin bütün fonksiyonları ile işleyememesi gibi sorunlar görülür. Bunlar karşısında dengeli ve yeterli bir kalkınma hızına ulaşma, sosyal güvenlik ve barış, adil bir gelir dağılımı ile kaynakların etkin kullanımı gibi hedefler içinde eğitim hizmetleri kamusal yönü ağır basan ve kamuca finansmanı gerekli kılan bir faaliyet özelliği gösterir. (Devrim-Tosuner, 1987: 80)

Türkiye’de yüksek öğrenim öncesinde gerçekleştirilen tüm eğitim faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) üzerinden finanse edilir. 2019 yılında merkezi bütçeden eğitim hizmetlerine ayrılan payın %71,1’i Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) ayrılmıştır. Aşağıdaki grafik MEB bütçesinin yıllar içerisindeki değişimini göstermektedir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan “Nitelikli Eğitim” hedefinin gerçekleşmesine yönelik adımlara bakıldığında eğitim bütçelerinin GSYH’ye oranının %4-6 aralığında olması gerektiği belirtiliyor. Türkiye bu hedefe en fazla 2014 yılında yaklaştı (%3,2). (Korlu, 2019: 24) 2019 yılı bütçesinde ise bu oran %2.6’da kalmıştır. 2019 yılı için MEB bütçesi 113 milyar 813 milyon lira olarak belirlenmiştir.² Bu bütçenin %83.4’ü zorunlu personel giderlerine ayrılmaktadır.

² Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk tarafından yapılan bütçe sunumunun ayrıntılarına ulaşmak için bakınız:

GRAFİK 3. MEB BÜTÇESİNDEN EĞİTİM YATIRIMLARINA AYRILAN PAY

Kaynak: Eğitim-Sen:2019 Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi Analizi: <http://egitimsen.org.tr/2019-milli-egitim-bakanligi-butcesi-analizi/>

Yukarıdaki iki grafikten yola çıkarak söyleyebiliriz ki, Türkiye özelinde mevcut kaynakların önemli bir kısmı sabit maliyetlere harcanırken nitelikli ve sürdürülebilir bir eğitim politikasının hayata geçirilmesi zor görünmektedir. Sürmekte olan ekonomik kriz nedeniyle de özellikle önümüzdeki dönemde kamu harcamalarında bir artış yaşanmasını beklemek güç olduğu gibi zaten MEB 2019 bütçesi içerisinde eğitim yatırımlarına ayrılan payın geçen seneye nazaran azalması da bütçeden yapılmak istenen tasarrufların göstergesidir. Ancak Türkiye’de üniversite öncesi düzeylerde mevcut öğrenci sayısı, yıllık nüfus artışı, okul öncesi eğitimi yaygınlaştırma politikası gereğince gerekli olan yeni derslik sayısı, yeni ortaöğretime geçiş sistemi sonrası okullar arası nitelik eşitleme maliyetleri ve seçme hakkına imkan verecek okul çeşitliliği yatırımları, ikili eğitimin yaygınlığı, özellikle İstanbul ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki yetersiz derslikler ile geçici eğitim kurumlarında eğitim alan mülteci çocukların sayısı hesaba katıldığında eğitim yatırım harcamalarında tasarrufa gidilmesi söz konusu olmamalıdır. ³

Yapılması beklenen şey, nitelikli bir eğitim için ayrılan kamu kaynaklarını artırmak olarak görünmektedir. Ancak bireyci görüşe göre, bir kamu hizmetine yönelik bütçe artışlarının ve bunları kolayca yapılabileceğini söylemenin gizlediği bir takım sorunlar mevcuttur.

<https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda-sunum-yapti/haber/17391/tr> (Son Erişim Tarihi 22.06.2019)

³ Geçici eğitim kurumlarında eğitim alan mülteci çocuklara hakkında detaylı bilgi için bakınız:

Eğitim Reformu Girişimi, Eğitim İzleme Raporu 2019: Eğitiminin Yönetimi ve Finansmanı https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_E%C4%9Fitim_Y%C3%B6netimi_ve_Finansman%C4%B1.pdf (Son Erişim Tarihi: 22.06.2019)

TABLO 1. ÖĞRETİM YILINA GÖRE ORTAÖĞRETİMDE NET OKULLAŞMA ORANI, OKUL, ÖĞRETMEN, ÖĞRENCİ, DERSLİK VE ŞUBE SAYISI, ŞUBE VE ÖĞRETMEN BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI

ÖZEL OKUL ÖĞRENCİLERİNİN ORANI											
	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
Tüm Kademeler	2,4	2,6	2,7	2,8	2,9	3,2	3,3	4,0	5,2	7,5	7,6
Okul öncesi eğitim	5,7	6,0	5,1	5,2	5,4	9,5	11,6	12,8	14,8	15,9	15,5
İlkokul	-	-	-	-	-	-	3,0	3,3	3,7	4,3	4,3
Ortaokul	-	-	-	-	-	-	3,2	3,3	4,2	5,7	5,4
İlköğretim (toplam)	2,0	2,1	2,3	2,4	2,5	2,8	3,1	3,3	4,0	5,0	4,8
Genel ortaöğretim	4,8	5,6	5,8	5,8	6,0						
Mesleki ve teknik eğitim	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,9	3,2	3,1	4,1	4,9

ÖZEL OKULLARIN TÜM OKULLARA ORANI											
	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17
Tüm Kademeler	4,3	4,7	4,5	4,5	4,8	6,6	6,5	10,8	10,3	12,8	12,8
Okul öncesi eğitim	6,0	6,4	5,3	5,6	5,9	12,1	13,4	14,7	16,2	16,8	17,8
İlkokul	-	-	-	-	-	-	3,4	3,8	4,4	5,2	5,0
Ortaokul	-	-	-	-	-	-	5,3	5,7	6,5	9,0	7,9
İlköğretim (toplam)	2,2	2,5	2,7	2,6	2,7	2,9	4,1	4,5	5,2	6,7	6,2
Genel ortaöğretim	18,9	18,6	19,3	17,4	18,9	20,1	21,5	26,9	29,7	47,2	42,9
Mesleki ve teknik eğ.	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,8	2,0	6,7	8,4	8,0	6,8

Kaynak: TÜİK, Öğretim yılına göre ortaöğretimde net okullaşma oranı, okul, öğretmen, öğrenci, derslik ve şube sayısı, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 (Son erişim tarihi: 22.06.2019)

İlk olarak, eğitim sisteminde ani ve iyi planlanmamış değişikliklerin yaşandığı ülkemizde eğitime ayrılan bütçe konusunda çok dikkatli olmak gerekmektedir. Seçim ekonomileri ve popülist söylemlerle mevcut bütçe artırılırken, sürdürülebilir olmayan bütçe artışlarına gidilmesi ya da finansman yaratılmadan yüksek maliyetli reformlar yapılması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durum eğitimin mevcut finansman sorunlarına tamamlanamayan yatırımların nedeniyle boşa harcanan kamu kaynaklarının yükünü ve öğrencilerin eğitimde yaşadıkları mağduriyetlerin sorumluluğunu da eklemektedir. Buna en iyi örnek, geçtiğimiz yıl başlayan ve liseleri nitelikli-niteliksiz olarak ikiye ayırarak, nitelikli okulların sınavla öğrenci almasına izin verirken niteliksiz olarak nitelendirilen okullara ise “ikametgah adresi” üzerinden öğrenci alımı yaptıran sistemdir. Bu sisteme gelen en büyük eleştiri, nitelikli ya da niteliksiz bir Anadolu lisesine devam etmek isteyen öğrencilerin yetersiz kontenjanlar nedeniyle istemedikleri türden

okullara devam etmek zorunda kalmalarıdır. Üstelik bu konuda hem okullarda nitelik eşitliğinin sağlanmaya çalışılacağı, hem de öğrencilerin seçme haklarının korunması için yeterli okul çeşitliliği vaat edilirken mevcut yatırım rakamları bu mağduriyetlerin gelecek yıllara taşınacağına habercisi olmuştur.

İkinci sorun, eğitim kurumlarının niteliklerine ve hizmetin amaçlarına yöneliktir. Ülkemizde özel eğitim kurumlarına devam eden öğrencilerin oranı %7,6 iken kalan 92,4'lük kesim kamu kaynakları tarafından finanse edilen okullara devam etmektedir. Karma bir mal ya da hizmetin, neredeyse tamamen kamu kaynakları tarafından finanse edilmesinin birtakım riskleri mevcuttur. İlk olarak, mevcut sistemde kamu kaynaklarında yaşanan bir daralma eğitim hizmetlerinin niteliğinde de düşüşe neden olmaktadır. (Kurul, 2002: 3) 2017 yılında yapılan bir araştırmaya göre okulların temizlik, kalorifer ve yemekhane hizmetleri için kamuca sağlanan kadroların yetersiz kalması sonucu farklı kaynak geliştirme yöntemlerine başvurmaları gerekmektedir. (Altunay, 2017) Bu durum, okulun bulunduğu çevre ve öğrenci ailelerinin gelir durumlarını önemli kılmakta. Okul aile birliği faaliyetleri ya da veli bağışları ile yeteri kadar kaynak geliştiremeyen okullarda bina bakımlarının yetersiz kalması, temizlik hizmetlerinin aksamaması, kırtasiye malzemelerinin yetersizliği gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Dahası, bu okulların önemli bir kısmı dar gelirli ailelerin yaşadığı yüksek nüfuslu bölgelerdeki okullar olduğu için bir de ikili eğitimin doğurduğu ilave maliyetler gündeme gelmektedir. Sonuçta yeterli kaynak geliştiremeyen okullar ile geliştirebilen okullar arasında nitelik açısından eşitsizlikler doğmaktadır.

Üçüncü olarak, eğitim alanında planlanan yatırımların siyasi malzeme olarak kullanılması kaçınılmaz olacağı için partiler üstü ve geleceği öngören bir eğitim politikası oluşturmak mümkün olmayacaktır. Tamamen kamu kaynakları tarafından finanse ve organize edilen eğitim, bireylerin gözünde eğitim hizmetlerinin mevcudiyetini devletin varlığına endeksleyecektir. Siyasal ve kültürel çoğulculuk başta, demokratik değerlerin tam olarak yerleşmediği Türkiye gibi ülkelerde bu durum hizmetin sunucusuna, içeriğine ve genel olarak sisteme yönelik eleştiri yapma olanağını azaltmaktadır. Sonuçta eğitimin siyasi amacı bireyin zihinsel ve fiziksel kapasitesini geliştirme amaçlarını yok sayarak, bireysel farklılıkları ve kültürel ve siyasal çoğulculuğu tehdit eden politikaların eğitim alanındaki araçlarına dönüşmektedir. Bir hükümetin değerleri doğrultusunda eğitim veren okul türlerinin sayısında yaşanan ani ve hızlı artışlar, okul müfredatlarının bilim-

Hem okullarda nitelik eşitliğinin sağlanmaya çalışılacağı, hem de öğrencilerin seçme haklarının korunması için yeterli okul çeşitliliği vaat edilirken mevcut yatırım rakamları mağduriyetlerin gelecek yıllara taşınacağına habercisi olmuştur.

Paydaş katılımı sağlanmaksızın yapılan reformlar eğitim sisteminde ani ve plansız değişiklikler getirmektedir.

sellikten uzaklaşarak değerler temelinde düzenlenmesi, okullarda artan ifade hürriyeti ihlalleri nedeniyle yaşanan mağduriyetler, bu finansman ve organizasyon yönteminin korkulan sonuçlarını doğurmaya başladığının göstergeleridir.

Dördüncü sorun, özellikle vergi bilincinin gelişmediği ülkelerde tamamen kamu tarafından finanse ve organize edilen mal ve hizmetler söz konusu olduğunda bunların sahibi olarak devletin kendisi görülür. Devlet kurumları gözünde de durum benzer olacağı için, nihayetinde herhangi bir hizmetin nasıl sunulması gerektiğine ilişkin kullanıcılar başta, hiçbir paydaşın görüşü alınmaz. Türkiye’de de eğitimde öne çıkan sorunlardan biri paydaş katılımının dikkate alınmaması. MEB içerisinde finansman konusunda uzman kadroların yetersiz olması ile birlikte düşünülürse okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri sorulmaksızın hazırlanan bütçeler her yıl okullarda bütçe yetersizliğinden kaynaklı sorunların doğmasına sebebiyet vermekte. (Altunay, 2017: 693) Paydaş katılımı sağlanmaksızın yapılan reformlar eğitim sisteminde ani ve plansız değişiklikler getirmektedir. 2017 yılında değiştirilen ortaöğretime geçiş sisteminde gördüğümüz gibi, Cumhurbaşkanı’nın isteği üzerine bir anda değiştirilen sistem, iyi planlanmamış, amaçları net belirlenmemiş, mevcut sorunlar dikkate alınmadığı için çözüm önerileri getirilmemiş ve dahası sistem vaad ettiklerini yerine getirebilecek finansman ve plandan mahrum olduğu için yeni sorunlar doğurmuştur. Nihayetinde bu değişiklik, öğrenciler, veliler ve okullar tarafından anlaşılammış, mağduriyetler doğurmuş ve sistemin sonuçları amaçlarıyla ters düşmüştür.⁴ Yine 24 Haziran seçimleri sonrasında Cumhurbaşkanlığı bünyesinde oluşturulan Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu’nun MEB’in görev alanına giren konularda politika geliştirme ve öneri sunma gibi yetkileri varken çalışmaları hakkında kamuoyu ile hiçbir bilginin paylaşılmamaktadır.(Korlu, 2019: 12)

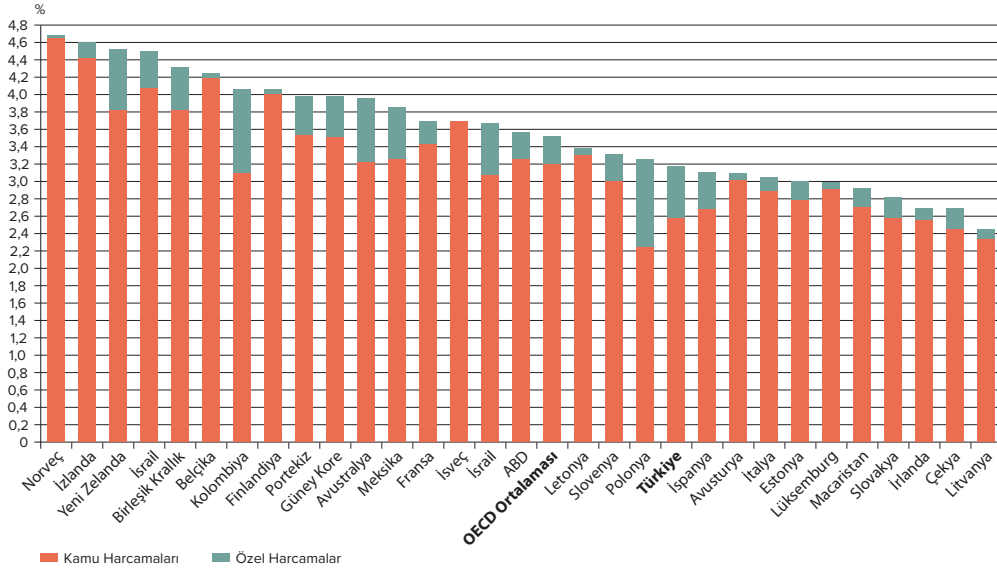
Bu bölümde üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise Türkiye’de eğitimde yapılan özel harcamalardır. Özel harcamaların oranı başlı başına eğitimde kamu tarafından verilen hizmete ek olarak ya da onun yerine alınmak zorunda kalınan hizmetin miktarına işaret eder.

Türkiye’de eğitim alanında yapılan kamu ve özel harcamalarının toplamının GSYİH’a oranı OECD ortalamasının altındayken, tek başına özel harcama-

⁴ Bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız: Eğitim Reformu Girişim, Eğitim İzleme Raporu 2017 - 2018: Yönetişim ve Finansman, s. 28: <http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/YonetisimVeFinansman.22.11.18.pdf> (Son Erişim Tarihi: 12.10.2019)

GRAFİK 4. 2019 MEB BÜTÇESİNİN DAĞILIMI

Kaynak: Eğitim Reformu Girişimi, Eğitimin Yönetişi ve Finansmanı 2019: https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_E%C4%9Fitimin_Y%C3%B6netisi_ve_Finansman%C4%B1.pdf (Son erişim tarihi: 12.10.2019)

ların oranı ise ortalamanın üzerindedir. PISA testi sonuçları ile karşılaştırma yapıldığında OECD ortalamasının altında yer alan ve PISA testine katılmış 11 ülke içinde sıralaması en düşük olan ülke 52. sırada olan Türkiye'dir. Sıralamada Türkiye'ye en yakın ülke Slovakya ise 42. sıradadır.

2018 yılında ilk kez uygulanan ve kamuoyunda "yerli PISA" olarak bilinen Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (ABİDE) eğitim araştırmasının sonuçlarına göre, Türkiye'de özel eğitim kurumları kamu okullarından daha yüksek performans sergilemektedir.⁵ Bu tablo bizlere kamu tarafından finanse ve organize edilen eğitim sistemimizin başarısızlığını ortaya koyarken, çocuklarının daha iyi bir eğitim almasını isteyen ailelerin özel eğitim kurumlarına yönelmek zorunda kaldığını göstermektedir. Buna paralel olarak öğrenciler uzun yıllardır dersane, etüt merkezi, kurslar gibi okul dışı yöntemlerle desteklenmek durumunda kalmıştır. Öğrencileri okul dışı kaynaklara yönelmekten alıkoyma amacıyla yapılan sistem değişiklikleri sonuç vermemiş; dahası eğitim alanında gerekli reformlar yapılmadan bu desteklerin ortadan kaldırılması hem başarı oranlarını etkilemiş, hem de aileleri çocuklarını doğrudan özel eğitim kurumlarına göndermeye yöneltmiştir. Özel okulların test sonuçlarında gösterdiği başarılar ile, son 5 yıldır

⁵ Ayrıntılı Bilgi için: <https://odsgm.meb.gov.tr/anket/> (Son Erişim Tarihi: 12.10.2019)

Türkiye'de özel eğitim kurumları, kamu okullarından daha yüksek performans sergilemektedir.

Bireysel tercihlerin büyük oranda yok sayıldığı ve eğitimin diğer hizmetlerden ayrı tutulduğu geleneksel yaklaşım, yarattığı sorunlar ve mağduriyetlere rağmen birçok yorumcuya göre hala en makul seçenecek olarak görülür.

uygulanan eğitim öğretim desteğinden faydalanarak özel eğitim kurumlarına giden öğrenci sayısındaki hızlı artışlar bu yönelimi doğrulamaktadır. Ancak TÜİK verilerine göre çocuğu devlet okullarına devam eden velilerin %42.2'si ile çocuğu özel okula devam eden velilerin %60,4'ü eğitimdeki sorunlardan biri olarak yüksek eğitim masraflarını görmektedir ve bu oran geçtiğimiz yıllara göre de yükselmiştir. (Korlu, 2019: 34) Bu tablodan şunu çıkarabiliriz vergi mükellefleri kamu tarafından finanse ve organize edilen eğitim sisteminin yükünü çekerken aynı zamanda çocuklarını daha iyi bir eğitim için özel eğitim kurumlarına göndererek ikinci bir maliyete daha katlanmak zorunda kalmaktadır.

ALTERNATİF FİNANSMAN MODELİ: EĞİTİM-ÖĞRETİM DESTEĞİ VE ÖZEL OKULLAR

Eğitim diğer birçok mal ve hizmetin aksine arz ve talebin piyasaya bırakılmadığı, bırakılmaması için özel bir önemin gösterildiği bir hizmet olarak ele alınmaktadır. Aileler çocukları için ne kadar eğitim vermeyi, ne tür bir eğitim vermeyi düşündükleri konularında söz hakkından neredeyse tamamen mahrumdurlar. Bireysel tercihlerin büyük oranda yok sayıldığı ve eğitimin diğer hizmetlerden ayrı tutulduğu bu geleneksel yaklaşım, yarattığı sorunlar ve mağduriyetlere rağmen birçok yorumcuya göre hala en makul seçenecek olarak görülür. Bu bakış açısına ilk gerekçe, tamamen kamu kaynakları ile finanse edilen ve herkes için zorunlu bir eğitim uygulaması ile bireylerin kararın kendilerine bırakılması halinde alacaklarından daha çok eğitim almaları sağlanmaktadır. İkinci gerekçe, eğitimin bireysel faydaları aşarak “komşuluk efekti” sayesinde toplumsal bir takım faydalar yaratmasıdır. Üçüncü bir gerekçe ise az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, eğitim almak/aldırmak isteyen ancak masrafları karşılamaktan yoksun bireylerin hizmete erişimlerinin sağlanması için eğitimin kamu tarafından finanse edilmesi haklı görülmektedir. Ancak haklılık payları olmakla beraber bu gerekeçlerin hiçbiri, zorunlu olarak eğitimin sunumunun da devlet tarafından devlet okulları üzerinden yapılması gerektiği anlamına gelmez. (Friedman, 1955: 3) Bu tespit maksimum sayıda bireyin eğitim alması sağlanırken bireysel seçimleri, farklılıkları koruyan ve geliştiren bir eğitim sistemine giden yolun önünü açabilir.

Türkiye’de böyle bir model kurmak mümkündür. Türkiye gibi ülkelerde devletin, okul açıp yönetmek yerine vatandaşlarına eğitim hizmeti alabilecekleri gücü vermesi yeterlidir. Bireylere alım gücünün aktarımında kulla-

nılan en etkili yöntem dünyada “Voucher System” diye bilinen ve son 5 yıldır Türkiye’de de uygulanan ‘Eğitim Öğretim Desteği’ modelidir.⁶ Modelin mevcut sorunlarından arındırılmış ve geliştirilmiş hali eğitim sistemimizdeki birçok sorunu ve mağduriyeti giderecektir.

Bu destek, bir yörenin kalkınmada öncelik derecesi ve gelişmişlik durumu öğrenci ailesinin gelir durumu, eğitim bölgesinin öğrenci sayısı, desteklenen öğrenci ve öğrencinin gideceği okulun başarı seviyeleri gibi ölçütlerin ayrı ayrı veya birlikte dikkate alınması ile verilmektedir.⁷ Desteğe hak kazanan öğrenci ilgili okula kayıt yaptırdıktan sonra destek miktarı doğrudan okulun banka hesaplarına aktarılmaktadır. 2014-15 eğitim öğretim yılından beri verilen destekten ilk yıl 285.000, ardından sırayla 195.000 ve geçmiş üç yılda yıllık 75.000 öğrenci faydalanmıştır. (Korlu, 2019: 35) Ancak destek bu eğitim öğretim yılı itibariyle sonlandırılmıştır.

Eğitim öğretim desteği ortalama özel okul ücretinin en düşük olduğu orta-öğretimde dahi okul ücretinin %37,4’ünü karşılamakta. Bu halde eğitim öğretim desteği aslında sadece ücretlerde yapılan bir indirimdir. (Korlu, 2019: 35) İndirimsiz kısmı ödeyebilecek bütçeye sahip olanlar, eğitim hizmeti alacakları okulu seçme hakkına sahip olurken, ödeme imkanından mahrum olanlar için bu destek hiçbir anlam ifade etmemektedir. Desteği mevcut haliyle -gerçekten faydalı olduğu küçük de olsa bir grubun varlığı- kabul edilebilir ancak esas itibariyle bu destek zaten özel okula gidebilecek bütçeye sahip olan gelir gruplarına mensup öğrencilere verilen bir destekten ibaret kalmıştır. Bir tarafta istediği okulu daha düşük bir ücretle seçebilen bir kesim, diğer tarafta bunlardan hiçbir şekilde yararlanmayan daha büyük bir kesim yaratılmış ve mevcut eşitsizlikler daha da körüklenmiştir.

Mevcut destek programı çok sınırlı faydalarının yanında ciddi sosyal eşitsizlikleri beraberinde getirmiştir. Bizim önereceğimiz halinde ise böyle bir modeli geniş kesimler için faydalı bir hale getirebilecek bir takım önemli özellikler mevcuttur. Buna göre;

- ◆ Eğitim öğretim desteği, mevcut sistemde alacakları eğitim hizmetini seçme hakkına sahip olamayan çocuklar ve ailelerini hedef alan bir sistem olmalı. Tüm gelir gruplarını kapsayan ulusal bir sistem yoluna

6 Eğitim öğretim desteğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, Eğitim Öğretim Desteği Kılavuzu: https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_08/16180149_2018-2019_egitim_ogretim_destegi_kilavuzu.pdf

7 Detaylı tanım ve diğer destek şartları için bakınız: <https://www.meb.gov.tr/340-bin-ogrenciye-ozel-okul-tesviki-verilecek/haber/14240/tr>

Bir tarafta istediği okulu daha düşük bir ücretle seçebilen bir kesim, diğer tarafta bunlardan hiçbir şekilde yararlanmayan daha büyük bir kesim yaratılmış ve mevcut eşitsizlikler daha da körüklenmiştir.

**Bir tarafta iste-
diği okulu daha
düşük bir ücret-
le seçebilen bir
kesim, diğer ta-
rafta bunlardan
hiçbir şekilde
yararlanmayan
daha büyük bir
kesim yaratılmış
ve mevcut eşit-
sizlikler daha da
körükmüştür.**

gidilmemeli. Bu kural bizi yaşanacak bir potansiyel sosyal adalet krizinden korurken, destek olmadan özel eğitim kurumlarına giden çocuklar ikinci kez desteklenerek kamu harcamalarında artışa sebep olunmaz. Burada gelir testi gibi uygulamalar ile destek almaya uygun öğrenciler kolaylıkla seçilebilecektir. (Ladd, 2002: 20)

- ◆ Eğitim öğretim desteği ile öğrenci alacak okulların, destek miktarı dışında öğrencilerden başka herhangi bir ödeme talep etmesine izin verilmemelidir. Destek miktarı her yıl beklenen enflasyon oranı hesaba katılarak hesaplanmalı, yıl içerisinde okulların finansman kaynaklı sorunlar yaşamaması için dikkatli olunmalıdır. Destek miktarının ulaşım, yemek, okul içi kırtasiye ve okulun yatılı olması halinde yurt ücretlerini de kapsayacak şekilde hesaplanması gerekir.
- ◆ Eğitim öğretim desteği ile öğrenci kabul edecek okulları yenilikçi eğitim modelleri denemeleri konusunda özerk bırakılmalı. Bu okullar daha fazla öğrenciye ulaşmak için deneyecekleri yeni eğitim teknikleri ve araç gereçler, ders sıralamaları, süreleri ve programlarına MEB müfredatına ek başka dersler eklemeleri, buldukları bölgede farklı kurum ve kuruluşlarla yapacakları iş birlikleri, bütçe yönetimleri gibi konularda devlet müdahalesinden muaf olmalıdırlar. Böylece hem hakim siyasi görüşten daha az etkilenecek partiler üstü bir anlayışa sahip eğitim sistemi oluşturulurken hem de okullar arasında yaratılacak adil bir rekabetin sonucunda doğacak yenilikler ve kalite artışları ile eğitimde maliyetlerin düşüşüne de zemin hazırlanacaktır.
- ◆ Destek ile öğrenci alan okullardaki çocukların hem bilgilerinde hem de fiziksel ve zihinsel kapasitelerinde yaşanan değişimler yakından takip edilmelidir. Her yıl hazırlanacak kapsamlı testler ile çocuklar farklı açılardan değerlendirilmeli. Bu sıralamada kötü sonuçlar ortaya koyan öğrencilerin olduğu okullar bu sonuçlardan sorumlu tutulmalı, gerekli hallerde sorunun giderilmesi için okula destek sağlanmalı. Ancak yıllar içerisinde üst üste başarısız bir grafik sergileyen okulların eğitim öğretim desteği ile öğrenci alan okullar listesinden çıkarılması gerekir.
- ◆ Okullar tarafından test sonuçlarında yapılması muhtemel manipülasyonları engellemek amacıyla öğrencinin gelişimini takip etme sorumluluğunu okul ile aile arasında paylaşılacak bir yöntem seçilmeli. Okullarda zorunlu müfredat dışında verilecek dersler başta yıllık okul faaliyetlerine ilişkin okul bölgesindeki yerel yönetimlerin, uzmanların

ve ailelerin görüşleri doğrultusunda yıllık planlar olarak hazırlanmalıdır. Her okul düzenli okul-aile birliği toplantıları organize etmekle sorumlu tutularak ailelere çocuklarının gelişimini nasıl takip edecekleri konusunda gerekli bilgiler verilmelidir. Ailelere test sonuçları aksini söylese dahi çocuklarının gelişiminde olumlu bir değişme görmemeleri halinde çocuklarını eğitim öğretim desteği ile öğrenci alan bir başka okula gönderme imkanı tanınmalıdır.

- ◆ Eğitim öğretim desteği ile öğrenci kabul eden okulların buldukları bölgede kendilerine başvuran tüm öğrencileri hiçbir fark gözetmeksizin yalnızca başvuru sırası gözeterek kontenjanları dahilinde alım yapmaları sağlanmalıdır. Aksi halde okullar arası rekabette öne geçme çabasında yalnızca yüksek başarı ortalamasına sahip öğrencileri seçmek isteyen okulların ortaya çıkışı kaçınılmazdır.
- ◆ Başlangıçta eğitim öğretim desteği ile öğrenci alacak okulların bölgesel kalkınmada alt sıralarda yer alan, dar gelirli grupların çoğunlukta yaşadığı bölgelere açılması, o bölgelerde nitelikli eğitime erişimin önünü açacak, ekonomik sebepler kaynaklı eşitsizlikleri azaltacak ve de uzun vadede bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Eğitim yatırımlarının sonuçlarının net olarak ölçülebilmesi için gereken süre hesaba katıldığında bu nitelikleri taşıyan bir modelin dahi okullarda başarı grafiğini aniden yükseltmesini bekleyemeyiz. Ancak bu sürede eğitimde geleneksel yaklaşımların yerine yenilikçi yöntemlerin önü açılabilir. Eğitimde yaş, zorunluluk, süreler, metotlar, tatiller gibi hususlar daha etkili bir öğretme/öğrenmeye müsaade edecek şekilde değişime uğrayabilir. Her bireyin öğrenmesi gereken ortak bilgiler, kavramlar var olmakla beraber farklı yeteneklerin de geliştirilmesi ve ortaya çıkarılması gerekmektedir.⁸ Tüm çocukların tek tip olduklarını varsayarcasına tanımlanan standart eğitim modelleri ile eğitimin amaçlarının tamamen gerçekleşmesi zordur. Burada çocuklarını yakından tanıyan, yetenek ve kapasitelerine aşına ailelere verilecek seçim şansı eğitimde etkinliğin artışına ciddi katkılar su-

⁸ Son yapılan çalışmalarda da eğitime yönelik öne çıkan konulardan biri çocukların kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri ve potansiyellerini açığa çıkarabilecekleri bir eğitim modeli talebi olarak ön plana çıkmaktadır. Bu konuda kamuoyunda yapılmış en kapsamlı araştırmaya ulaşmak için: Denge ve Denetleme Ağı, 1 Türkiye Hayali: Türkiye İçin Bir Hayal, Fikir ve Ortaklık Haritası: http://www.birarada.org/upload/Node/27420/files/1TRH_turkiye_icin_bir_hayal_fikir_ve_ortaklik_haritasi.pdf

Tüm çocukların tek tip olduklarını varsayarcasına tanımlanan standart eğitim modelleri ile eğitimin amaçlarının tamamen gerçekleşmesi zordur.

Okullar arası rekabet, öğrencilerin kendilerini gerçekleştirebilecekleri imkanların artışına olanak sağlayacak ve başarının tanımı sadece sınavlarda başarı olmaktan öte kişisel tatmin ve ifade becerisine erişmek olarak genişleyecektir.

nacaktır. Devlet okullarının ulaştığı başarı düzeyi şüphesiz çok daha az maliyetle sağlanır. Okullar arası rekabet, öğrencilerin kendilerini gerçekleştirebilecekleri imkanların artışına olanak sağlayacak ve başarının tanımı sadece sınavlarda başarı olmaktan öte kişisel tatmin ve ifade becerisine erişmek olarak genişleyecektir. Okullar arası rekabetten ve motivasyondan mahrum olan devlet okulları ile devam edecek bir hizmet sunuşunun ise bu amaçları gerçekleştirebilmesi mümkün görünmemektedir. Bu destekle kurulması muhtemel özel okulların bir diğer olumlu çıktısı ise, çocukların, ailelerin ve okul yönetiminin memnun olduğu başarılı eğitim teknikleri bulan okulların, bu özelliklerini koruyabilmek için olası devlet müdahalelerine karşı örgütlü savunuculuk yapabilecek kapasiteye ulaşabilecek olmalarıdır. Bu model bu yıla kadar uygulandığı gibi devlet okulları ile birlikte uygulanmaya devam edebilir, böylece pilot uygulama sayesinde ortaya çıkabilecek sorunlar giderilip eğitim öğretim desteği ile öğrenci alacak okullar için alt yapının hazırlanması sağlanır. Sonuçta hem eğitimde kalitenin, yeniliklerin önü açılacak hem maliyetlerde bir azalma yaşanacak hem de bireysel özgürlüklere ve seçim hakkına daha fazla alan açılacaktır.

KAYNAKÇA

Altunay, E., (2017). Okul Yöneticilerinin Görüşleri Doğrultusunda Eğitim Finansmanı Politikaları: Sorunlar, Nedenler ve Çözümler. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 689-689. doi: 10.14686/buefad.304498.

Devrim F., Tosuner, M., (1987). Türkiye’de Eğitim Hizmetlerinin Finansmanında Yaşanan Son Gelişmeler.

<http://www.maliyesempozyumu.sakarya.edu.tr/sites/maliyesempozyumu/file/1371768594-3m-1-6-fevzi-devrim-turkiye-de-egitim-hizmetlerinin-finansmaninda-son-gelismeler-pdf.pdf>

Demirtaş, A., (1998). Temel Eğitimimizin Temel Sorunları. Sayı 3, 55-63. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1490-published.pdf>

Friedman, M., (1955). The Role of Government in Education <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/330T/350kPEEFriedman-RoleOfGovttable.pdf>

Gençtan, Engin, (1983). *İnsan Olmak*, Ankara: Metis

- Gill, B., Timphane, P. M., ve diğerleri., (2001), *Rhetoric vs. Reality: What We Know and What We Need to Know About Vouchers and Charter Schools*, The Rand Corporation. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2007/RAND_MR1118-1.pdf
- Hesapçioğlu, M , Dündar, S . (2013). Alternatif Okulların Felsefi Temelleri İle İlgili Sınıflandırma Çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 28 (28) , 43-56 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/367/2086>
- Korlu, Ö., (2019). *Eğitimin Yönetişimi ve Finansmanı*, İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_E%C4%9Fitimin_Y%C3%B6netisimi_ve_Finansman%C4%B1.pdf
- Ladd, Helen, F. 2002. "School Vouchers: A Critical View ." *Journal of Economic Perspectives*, 16 (4): 3-24. doi: 10.1257/089533002320950957
- Topal, T. (2017). Eğitim Bilimine Giriş. Mustafa Onur, Mustafa Şenel (Ed.), *Eğitim Biliminin Temel Kavramları* (s. 1-21). Ankara: Pegem.
- Tural, N. Kurul (2002). Eğitim Finansmanı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yapıcı, M. (2006). Eğitim Politikaları ve Etkileri, *Üniversite ve Toplum Dergisi*. Cilt 6, Sayı 2.

İnternet Kaynakları

- Cultural Pluralism and Educational Policy: In Search of Stable Multiculturalism, erişim: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.888.9968&rep=rep1&type=pdf>
- Approaches to Multicultural Education in the United States: Some Concepts and Assumptions, erişim: <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1525/aeq.1984.15.1.05x1476t>
- Bakan İstedi Öğretmenler Sorunları Tespit Etti, Liste Uzun, erişim: <http://www.milliyet.com.tr/bakan-istedi-ogretmenler-gundem-2741860/>
- Eğitim Haberleri, Türkiye'nin PISA Testi Sonuçları, erişim: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38291859>
- ABİDE Araştırmasında Eğitim Sisteminin Başarısızlığı Ortaya Çıktı, erişim: <https://www.evrensel.net/haber/382417/abide-arastirmasinda-egitim-sisteminin-basarisizligi-on-plana-cikti>

Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda Sunum Yaptı, erişim: <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda-sunum-yapti/haber/17391/tr>

Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe Analizi, erişim: <http://egitimsen.org.tr/2019-milli-egitim-bakanligi-butcesi-analizi/>

Eğitimin Yönetişim ve Finansmanı 2018 Raporu, Eğitim Reformu Girişimi, erişim: <http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/YonetisimVeFinansman.22.11.18.pdf>

Eğitim Öğretim Desteği Kılavuzu, erişim: https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_08/16180149_2018-2019_egitim_ogretim_destegi_kilavuzu.pdf

Türkiye İçin Bir Hayal, Fikir ve Ortaklık Haritası, erişim: http://www.birarada.org/upload/Node/27420/files/1TRH_turkiye_icin_bir_hayal_fikir_ve_ortaklik_haritasi.pdf

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 14, Aralık 2019

İLK VE ORTAÖĞRETİMİN FİNANSMANI ALTERNATİF BİR KAMU POLİTİKASI ÖNERİSİ

İsrafil Özkan

📍 Turgut Reis Cad. No: 15/4, Mebusevleri, Çankaya, Ankara

☎️ (312) 213 24 00 🌐 www.oad.org.tr ✉️ info@oad.org.tr

📘 [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) 🐦 [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)